

ПРИНЦИПИ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЮ ШКОЛОЮ

9. Карась С., Олексів Я. Сучасні твори у перекладі для оркестру народних інструментів: Навчальний посібник. – Львів: АРАЛ, 2008. – 114 с.
10. Кужелев Д. Художні тенденції розвитку академічного баянного виконавства у другій половині ХХ століття: Автореф. дис... канд. мист.: 17.00.01 – теорія і історія культури. – К.: КНУКіМ, 2002. – 20 с.
11. Львівська баянна школа та її видатні представники (70-річчю від дня народження А. Онуфрієнка присвячується): Зб. мат. наук.-практ. конф. / Упоряд. А. Душний, С. Карась, І. Фрайт. – Дрогобич: Коло, 2005. – 148 с.
12. Львівська баянна школа та її видатні представники. Михайлу Оберюхтіну присвячується: Зб. мат. міжнаук.-практ. конф. / Ред.-упоряд. А. Душний, С. Карась, Б. Пиц. – Дрогобич: Посвіт, 2006. – 160 с.
13. Олексів Я. Концертні твори для баяна (акордеона). Методичні рекомендації для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації. – Львів: АРАЛ, 2007. – 64 с.
14. Перший Всеукраїнський конкурс виконавців на народних інструментах імені Анатолія Онуфрієнка. Міжнародна науково-практична конференція “Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ–ХХІ століть” (Дрогобич, 25–30 березня 2007): Програма / Ред.-упоряд.: А. Душний, С. Карась, Б. Пиц. – Дрогобич: Посвіт, 2007. – 44 с.
15. Перший відкритий Всеукраїнський конкурс баяністів-акордеоністів “Вічний Рух”. Міжнародна науково-практична конференція “Музична освіта України: проблеми теорії, методики, практики” (ДДПУ ім. І. Франка, 8–12 травня 2008 р.): Програма / Ред.-упоряд.: А. Душний, Б. Пиц. – Дрогобич: Посвіт, 2008. – 30 с.
16. Сташевський А. Нариси з історії української музики для баяна. – Навч. пос. для студ. вищих навч. закладів мистецтв і освіти. – Луганськ: Поліграфресурс, 2006. – 152 с.
17. Сташевський А. “АССО-Дебют” у Луганську / Українська музична газета. – Липень – вересень, 2008. – № 3(69).
18. Творчість композиторів України для народних інструментів: Зб. мат. наук.-практ. конф. (Львів, 10.04.2006 року, ЛДМА ім. М. Лисенка) / Ред.-упоряд. А. Душний, С. Карась, Б. Пиц. – Дрогобич: Посвіт, 2006. – 116 с.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2008

УДК 159.922.76

Сергій Немченко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки вищої школи та управління освітніми закладами
Бердянського державного педагогічного університету

ПРИНЦИПИ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЮ ШКОЛОЮ

У статті розглядаються проблеми рефлексивного управління загальноосвітньою школою та визначаються його принципи.

Ключові слова: рефлексивне управління, принципи рефлексивного управління.

Актуальність. Процес демократизації нашого суспільства передбачає вдосконалення самоврядування на всіх рівнях та вимагає безперервного узагальнення і осмислення рефлексії власного досвіду, а не копіювання досвіду інших. Це стосується не тільки всього суспільства взагалі, але й освітньої галузі зокрема.

Прагнення України зайняти гідне місце серед розвинених країн вимагає засвоєння передового світового досвіду, визначає необхідність нового бачення управлінської проблематики. Перехід до постіндустріального або інформаційного суспільства істотно збільшує частку розумової праці, у зв'язку з цим відбуваються якісні зміни змісту і форм управлінської діяльності, модифікуються старі і конструюються нові

системи управління. Все частіше їх орієнтирами стають моделі синергетичного типу – креативні мережеві структури, інтелектуальні організації тощо. Такі системи, що здатні до самоорганізації, об'єктивно обумовлюють необхідність рефлексивного управління.

Мета статті. Визначення та теоретичне обґрунтування принципів рефлексивного управління загальноосвітньою школою.

Аналіз наукових досліджень. Незважаючи на недостатню кількість наукових праць, присвячених рефлексивному управлінню загальноосвітнім навчальним закладами, ряд науковців зробили значний внесок у дослідження цієї проблеми (О. Авілов, О. Анісімов, І. Ансофф, Т. Давиденко, М. Сайгушев, Г. Шедровицький та інші).

ПРИНЦИПИ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЮ ШКОЛОЮ

Основною закономірністю, що визначає загальну спрямованість рефлексивного управління, його зміст, структуру і технологію, є наступна: чим більше керівні зовнішні дії, відповідають “внутрішній природі” школи і забезпечують умови для реалізації нею власної активності, тим вище рівень її самокерованого розвитку, що характеризується внутрішньою координацією діяльності учасників освітнього процесу, компонентів школи.

У рефлексивному управлінні зовнішні впливи на школу та її компоненти здійснюються з врахуванням їх індивідуального досвіду. Перехід школи з одного стійкого стану в інший ґрунтується на позитивному зворотному зв'язку. При цьому забезпечується стійкість – доцільної спрямованості самокерованого розвитку школи через безпосереднє підкріплення позитивної визначеної кінцевої мети у процесі розвитку. Іншими словами, траєкторія переходу школи з початкового у кінцевий стан жорстко не регламентується. Зовнішні дії, що управляють, виступають як умови конкретного прояву школою та її компонентами власної активності у напрямі руху до очікуваного кінцевого стану. Характер цього руху детерміновано самою школою. При цьому активність учасників освітнього процесу як визначення їх суб'єктності реалізується у двох напрямках: адаптації до зовнішніх дій, що управляють, і креативності, що дозволяє їм на основі індивідуального досвіду, ресурсів внутрішнього і зовнішнього середовища школи будувати траєкторію її самокерованого розвитку.

Таким чином, стійкість доцільної спрямованості самокерованого розвитку школи, що реалізується через керівні зовнішні дії, в сенсі приведених вище положень, означає збереження напрямку саморозвитку школи від існуючого стану до бажаного стану.

Рефлексивне управління забезпечує правильність обрання школою змісту діяльності, тоді як траєкторія її розвитку визначається самою освітньою установою, тобто вибір є творчим за характером.

Рефлексивне управління школою – управління, що забезпечує стійкість доцільної спрямованості самокерованого розвитку школи через створення відповідних умов для цього розвитку. Зовнішні дії включаються, таким чином, у самокерований розвиток школи, що стають його елементом.

У зв'язку з цим важливим є надання інтенсифікуючого характеру зовнішнім діям і проведення попередньої конкретизації цих дій з врахуванням минулого досвіду школи.

Виходячи з того, що у закономірностях, які

відображують інваріантні зв'язки, закладена вказівка на загальний напрям і конкретні педагогічні орієнтири розробки принципів, сформулюємо принципи, що впливають з основної закономірності рефлексивного управління школою.

Принцип полілогічного самовизначення суб'єктів школи. При визначенні мети та шляхів її досягнення школа приводить у дію механізми самовизначення, засновані на осмисленні себе як соціально-педагогічної системи, на використанні отриманих уявлень про себе, як певної бази задля додання або недодання значущості зовнішнім керівним діям, у відповідності, для їх прийняття або неприйняття.

Самовизначення – полілогічно, оскільки передбачає безліч підстав для використання уявлень про себе. Але в будь-якому разі в умовах зовнішнього управління відбувається не просто відбір зовнішніх впливів при збереженні стійкого стану школи на основі уявлень про себе, але і паралельний взаємозв'язаний відбір зовнішніх впливів і власних станів. Так, зовнішня мета управління виявляється безпосередньо пов'язаною з відбором: стратегій, змісту, технологій школи.

Відбір означає власну спрямованість самокерованого розвитку школи до бажаного стану, остаточному та інваріантному в конкретних умовах [1].

Принцип полілогічного самовизначення суб'єктів школи потребує самовизначення керівників. Процес впливу на підлеглих неможливо відділити від управлінського самовизначення, заснованого на обранні альтернатив: або дія забезпечує реалізацію індивідуальних ідеалів, цінностей, цілей підлеглих, або здійснюється всупереч цим ідеалам, цінностям, цілям.

Реалізація принципу полілогічного самовизначення передбачає розвиток рефлексивних здібностей учасників педагогічного процесу.

Принцип пріоритету позитивного зворотного зв'язку у рефлексивному управлінні.

Цей принцип вимагає реалізації позитивних зворотних зв'язків, що забезпечують стійкість доцільної спрямованості саморозвитку школи із стану самокерованого розвитку екстенсивного у стан інтенсивного типу.

Позитивні зворотні зв'язки у рефлексивному управлінні підсилюють зміни школи та її компонентів у напрямку до бажаного стану. Саме вони детермінують перехід школи з одного стану в інший. Через це стійкість цілевідповідного

ПРИНЦИПИ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЮ ШКОЛОЮ

напрямку самокерованого розвитку школи набуває гомеодинамічного характеру, що в цілому і забезпечує умови для активного розвитку школи на основі своїх можливостей та вироблення нових можливостей.

У рефлексивному управлінні школою забезпечується гармонійне поєднання двох типів управління школою: телеологічного і аксіологічного.

Принцип конструктивності взаємодії суб'єктів школи.

Перехід школи з початкового у кінцевий стан, що фіксується у визначений час як найбільш доцільний, характеризується принциповою нестійкістю і невизначеністю.

Стійкість доцільної спрямованості саморозвитку школою, досягається лише здійсненням конструктивної взаємодії зі школою та її компонентами на основі еквівалентного співвідношення змін у керівній системі та у самій школі.

Принцип конструктивності вимагає пошуку взаємоприйнятних рішень, ініціативної взаємодії [2]. Конструктивна взаємодія разом з логічно зваженою аргументацією передбачає і певну інтуїцію, відвертість, довіру і тому подібне учасників цього процесу. Іншими словами, будь-яке рішення стає результатом співтворчості суб'єктів школи.

Практична реалізація цього принципу можлива за умови використання у рефлексивному управлінні стратегій у межах загальної стратегії розвитку, в основі якої – діалог суб'єктів школи.

Стратегії дають відповідь на питання, яким способом, за допомогою яких дій школа зуміє досягти своєї мети у зовнішньому середовищі, що постійно змінюється. Таке розуміння стратегій виключає жорсткий детермінізм у самокерованому розвитку школи, оскільки визначальний напрям у бік бажаного кінцевого стану залишає свободу вибору з врахуванням ситуації, що змінюється.

Стратегії – це процеси, що змінюють не лише школу у цілому, але і окремі її компоненти. Стратегії школи будуть абсолютно нереальними, якщо вони не виходять від конкретних учасників освітнього процесу і не враховують конкретні обставини у школі. У зв'язку з цим важливе значення набуває вирішення протиріч між відповідністю стратегій зовнішнім умовам, що змінюються, та необхідністю врахування при визначенні стратегій особливостей конкретної школи.

Протиріччя, що характеризують рефлексивне управління, а отже, і закономірності,

сформульовані на їх основі, повинні володіти багаторівневою природою.

Принцип ефективного використання можливостей, що породжуються змінами зовнішнього середовища школи відображає тенденцію безперервного самокерованого розвитку у напрямі якнайповнішого і ефективного використання всієї сукупності зовнішніх ресурсів.

Практична реалізація принципу потребує здійснення у першу чергу аналізу зовнішнього середовища школи та її можливостей за для самокерованого розвитку. Лише за цієї умови можуть бути визначені інтенсифікуючі керівні дії та стратегія їх введення. Безумовно, виявлення конкретних характеристик інтенсифікуючої дії пов'язане з аналізом внутрішніх можливостей самокерованого розвитку школи.

Реалізація принципу ефективного використання можливостей у рефлексивному управлінні забезпечує підвищену життєздатність школи за рахунок динамізму її розвитку.

Принцип полікритерійної постановки і вирішення управлінських завдань вимагає обліку природної складності потреб та мотивації школи, її компонентів і одночасно потреб оточуючого середовища школи.

В практиці освіти широко поширена монокритерійна постановка завдань управління школою, а саме: досягнення кінцевих результатів освіти та пошук оптимального варіанту управління. Проте така ситуація слабо відображає реальну дійсність. Лише сукупністю критеріїв можливо у рефлексивному управлінні адекватно віддзеркалити бажання досягти кращих кінцевих результатів діяльності школи з максимально можливим і безперервним використанням зовнішніх ресурсів у напрямі забезпечення прогресивного самокерованого розвитку школи з найменшими витратами. Тим самим перехід школи із стану самокерованого розвитку екстенсивного типу у стан самокерованого розвитку інтенсивного типу, забезпечує ефективне досягнення кінцевих результатів – це завдання, мінімум, з чотирма критеріями.

Принцип полікритерійної постановки і вирішення управлінських завдань передбачає облік суперечливих інтересів у цілопокладанні школи: інтересів суспільства у цілому, соціально-професійною групи, школи як соціально-педагогічної системи та інтересів конкретних учасників освітнього процесу. Саме він дозволяє зв'язати у єдине ціле завдання розвитку особи та процес їх вирішення з максимальним

ПРИНЦИПИ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЮ ШКОЛОЮ

використанням можливостей зовнішнього і внутрішнього середовища школи.

Принцип структуризації завдань і змісту рефлексивного управління вимагає розгляду кожного завдання та змісту управління конкретним об'єктом, процесом, діяльністю учасників освітнього процесу, що мають певну структуру. Структуризація завдань та змісту управління дозволяє створювати у школі напівавтономні компоненти задля вирішення конкретних завдань, що є елементами складного управлінського завдання. Компоненти при цьому користуються певною свободою у організації своєї діяльності.

Реалізація принципу структуризації завдань і змісту рефлексивного управління з врахуванням можливостей школи у практиці виключає формальний підхід не лише до створення компонентів (у організаційній структурі), але і в організації їх діяльності, забезпеченні поєднання вертикальних і горизонтальних зв'язків.

Принцип варіативності і гнучкості у рефлексивному управлінні школою.

Цей принцип знаходиться в тісному взаємозв'язку з принципом полікритерійної постановки і вирішення управлінських завдань. Річ у тому, що полікритерійна постановка завдань передбачає розробку декількох моделей реалізації загальної стратегії і, відповідно, наявність у компонентів різних варіантів реалізації особистих стратегій.

Аналіз практики внутрішньошкільного управління показує, що для шкіл, що успішно реалізують свої загальні стратегії, характерні наступні ознаки: забезпечення достатньо високого рівня інформованості учасників освітнього процесу про стратегію соціально педагогічної системи, що дозволяє включити останніх у спільну діяльність за її реалізацією; здійснення систематичної корекції стратегії при змінах у зовнішньому середовищі школи і виявленні недоліків у раніше обґрунтованій стратегії; корекція компонентами своїх стратегій у межах загальної стратегії школи.

У рефлексивному управлінні принцип варіативності і гнучкості орієнтує керівників на пошук практичних стратегій впливу у рамках загальної стратегії. Впливи на соціально-группу (компонент школи) залежить від того, якою мірою ці дії об'єктивно та суб'єктивно прийняті групою. В. М'ясищев у зв'язку з цим відзначав, що у практиці управління необхідно враховувати не лише силу впливів, але і їх важливість, значимість, пов'язану з їх об'єктивним і суб'єктивним сенсом ... [3].

Принцип єдності кооперації і спеціалізації діяльності учасників освітнього процесу.

Здійснення цього принципу неможливе без наявності у кожного з взаємодіючих суб'єктів здатності виходити за визначені межі індивідуального досвіду та сприймати навколишню дійсність "очима" інших суб'єктів. Завдяки цій здатності учасників освітнього процесу зростає ступінь кооперації їх діяльності. Причому у міру поглиблення спеціалізації діяльності суб'єктів школи складність кооперації збільшується.

Висновки. Практична реалізація принципу єдності координації і спеціалізації діяльності учасників освітнього процесу дає змогу вийти на вирішення проблеми комунікаційних зв'язків між суб'єктами на основі розробки інформаційних моделей їх діяльності.

Визначені принципи можна розглядати як систему, оскільки вони віддзеркалюють не лише рівні рефлексивного управління школою, але і сукупність механізмів самокерованого розвитку школи. Відкритість цієї системи передбачає можливість появи нових принципів.

1. Казаринов М.Ю. Детермінізм в складних системах управління і самоорганізації. – Л., 1990. – 166 с.

2. Лешкевич Г.Г. Феномен неопределенности: философско-методологический и культурологический анализ: Автореф. дис. ... докт. философ. наук. – Ростов-н/Д, 1994.

3. Мясичев В.Н. Личность и неврозы. – Л.: Издат. Ленинград. ун.-та, 1960. – 426 с.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2009

a b c d a b c d a b

23 серпня 2009 року

День Державного Прапора України

"Усяйві тім розпростуйте рамена –

І хай святиться наша боротьба

За славу синьо-жовтого знамена,

Безсмертя Гімну й Тризуба-герба

Святого неба голубу безмежність,

Пшеничне море золотих степів

Освятчує державна Незалежність

Віднині, прісно і вовік віків!

Слава Україні!

уривок з вірша "Незалежність"

Віктор Романюк

поет, публіцист, громадський і культурний діяч

м. Стрий

a b c d a b c d a b